

Voorschrijven van medicatie door verpleegkundigen

Factsheet Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden, februari 2007

Deze factsheet laat zien dat zeven van de tien verpleegkundigen aangeven dat er binnen hun team nooit medicatie wordt voorgeschreven door de verpleegkundigen. Uitzondering daarop zijn de verpleegkundigen/teams in algemene ziekenhuizen. In ongeveer tweederde van die teams schrijven verpleegkundigen wel eens een recept uit. Dertig procent van de verpleegkundigen in deze ziekenhuizen geeft aan dat de verpleegkundigen dat (ook) op eigen initiatief doen. In veel mindere mate (7% tot 9%) gebeurt dat binnen de teams in de psychiatrie, de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking en de thuiszorg. Vrijwel altijd vragen verpleegkundigen achteraf nog toestemming aan de arts, maar volgens eenderde van de verpleegkundigen is dit een formaliteit en toetst de arts inhoudelijk niet meer achteraf. Er zijn meestal geen schriftelijk vastgelegde regels over het voorschrijven van medicatie door verpleegkundigen en verpleegkundigen ervaren geen onduidelijkheden. Over het algemeen vinden verpleegkundigen dat de kwaliteit van zorg verbeterd is door het medicatie voorschrijven door verpleegkundigen. Eén op elke zes verpleegkundigen vindt dat de zorg er minder veilig door is geworden.

Inleiding

Alleen artsen, tandartsen en verloskundigen zijn tot nu toe bevoegd om medicatie voor te schrijven, verpleegkundigen niet. In de toekomst wordt het voor twee groepen verpleegkundigen mogelijk gemaakt om medicatie voor te schrijven. De eerste groep zijn de verpleegkundig specialisten met een masteropleiding. Zij krijgen, evenals artsen en verloskundigen, een zelfstandige voorschrijfbevoegdheid. De tweede groep bestaat uit gespecialiseerd verpleegkundigen (zoals bijvoorbeeld diabetesverpleegkundigen). Zij krijgen ook een zelfstandige bevoegdheid om medicijnen voor te schrijven, maar moeten zich daarbij houden aan in de wet BIG opgenomen voorwaarden. In de praktijk schrijven verpleegkundigen echter nu al recepten uit, al dan niet in opdracht van de arts. Er waren tot nu toe geen recente gegevens over hoe vaak dit gebeurt.

Deze factsheet geeft antwoord op de volgende vragen:

1. Schrijven verpleegkundigen nu al medicatie voor?
2. Hoe schrijven zij medicatie voor?

3. Wat zijn volgens de verpleegkundigen de gevolgen van het medicatie voorschrijven voor het werk van verpleegkundigen en voor de kwaliteit van zorg?
4. Is er een relatie tussen het voorschrijven door verpleegkundigen en de zorgsector waarin de verpleegkundige werkzaam is?

Onderzoeksgroep

Eind 2006 ontvingen de verpleegkundigen van het Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden een voorgestructureerde vragenlijst over medicatie voorschrijven. De vragen over medicatie voorschrijven zijn afgeleid van de lijst van Scholte e.a. (1999). De vragen hebben betrekking op het voorschrijven van medicijnen door verpleegkundigen *binnen het eigen team*, waardoor geen uitspraken gedaan kunnen worden over het voorschrijven door individuele verpleegkundigen.

De vragen werden beantwoord door 393 verpleegkundigen (respons 79%). Zij werken in de volgende sectoren: algemene ziekenhuizen (n=100), de psychiatrie (n=101), de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking (n=93) en de thuiszorg (n=99).

Tabel 1 Nemen de verpleegkundigen in het team soms ook zelf het initiatief om medicatie voor te schrijven?

De verpleegkundigen in mijn team...	Alg zkh	Psy	Vgz	Thuiszorg	Totaal ¹
Schrijven nooit een recept	35%	71%	92%	85%	71%
Schrijven uitsluitend recepten in opdracht van arts	34%	21%	6%	6%	17%
Schrijven soms ook <u>op eigen initiatief</u> een recept, maar uitsluitend voor niet-receptplichtige medicijnen	10%	2%	-	1%	3%
Schrijven soms ook een recept <u>op eigen initiatief</u> voor receptplichtige medicijnen, maar uitsluitend herhalingsrecepten	3%	2%	1%	-	2%
Schrijven soms ook een nieuw recept <u>op eigen initiatief</u> voor receptplichtige medicijnen	17%	3%	1%	8%	8%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

¹verschillen tussen de sectoren zijn statistisch significant

De verpleegkundigen hebben gemiddeld bijna 18 jaar werkervaring in de zorg (range 1-40 jaar) en werken 26 uur per week (range 3-40 uur). Alle panelleden hebben taken in de directe zorg voor cliënten. De gemiddelde leeftijd is 42 jaar (range 23-64 jaar). Tien procent van de respondenten is man. Vergelijken we de leeftijds- en geslachtsverdeling binnen elke sector met de kenmerken van alle verpleegkundigen in die sector, dan kunnen we concluderen dat per sector een representatieve groep verpleegkundigen de vragenlijst heeft ingevuld. Zestien procent (n=64) van de verpleegkundigen werkt als gespecialiseerd verpleegkundige, verpleegkundig specialist of nurse practitioner. Zij werken vooral in de algemene ziekenhuizen (n=47) en in de thuiszorg (n=11). Zeven van hen hebben een masteropleiding.

Analyses

Verschillen tussen de sectoren zijn getoetst met chi-kwadraat toetsen ($p < .05$). Als er geen statistisch significante verschillen zijn, is in de tabel geen uitsplitsing naar sector gemaakt.

Medicatie voorschrijven door verpleegkundigen

De meeste verpleegkundigen (71%) geven aan dat verpleegkundigen binnen het team nooit een recept voor medicatie uitschrijven (zie tabel 1). Zeventien procent van de verpleegkundigen geeft aan dat verpleegkundigen binnen het team wel eens voorschrijven, maar dat dit altijd in opdracht van de arts gaat.

Dertien procent geeft aan dat verpleegkundigen ook wel eens op eigen initiatief voorschrijven. Vooral in algemene ziekenhuizen nemen verpleegkundigen wel eens zelf het initiatief tot voorschrijven: hier geeft 30 procent aan dat dit binnen het team gebeurt. Het gaat dan in zeventien procent van de gevallen om nieuwe recepten voor receptplichtige medicatie.

Verpleegkundigen verstrekken ook medicijnen op eigen initiatief, zonder dat daar een recept aan ten grondslag ligt (tabel 2), bijvoorbeeld uit de medicijnkast van de afdeling. Zeventien procent geeft wel eens slaap- of kalmeringsmiddelen op eigen initiatief. Verpleegkundigen in algemene ziekenhuizen doen dit het meest: bijna de helft geeft wel eens op eigen initiatief slaap- of kalmeringsmiddelen.

Tabel 2 Verstrekken van wel-receptplichtige medicatie op eigen initiatief (zonder eerdere mondelinge of schriftelijke opdracht van een arts)

Komt het wel eens voor dat u dit op eigen initiatief doet?	Alg zkh	Psy	Vgz	Thuiszorg	Totaal
De dosering van een wel-receptplichtig medicijn veranderen ¹	13%	12%	2%	11%	10%
Slaap- of kalmeringsmiddelen (benzodiazepines) geven ¹	46%	16%	4%	1%	17%
Een receptplichtig medicijn (anders dan slaap- of kalmeringsmiddelen) geven ¹	18%	7%	2%	1%	7%

¹verschillen tussen de sectoren zijn statistisch significant

Verpleegkundigen werkzaam in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking en thuiszorginstellingen verstrekken minder vaak op eigen initiatief slaap- of kalmeringsmiddelen of andere receptplichtige medicijnen.

Het beleid bij voorschrijven van medicatie

Aan de verpleegkundigen die aangeven dat verpleegkundigen binnen het team op eigen initiatief recepten voorschrijven, is gevraagd of daar achteraf nog door een arts naar gekeken wordt. Deze vraag is beantwoord door 48 verpleegkundigen, veelal (65%) werkzaam in algemene ziekenhuizen. Bijna tweederde (65%, tabel 3) van de verpleegkundigen geeft aan dat het recept inhoudelijk nog beoordeeld wordt door een arts. Het maakt daarbij niet uit in welke sector de verpleegkundige werkt.

Tabel 3 Beleid indien verpleegkundige op eigen initiatief recept voorschrijft

Indien de verpleegkundige op eigen initiatief een recept schrijft...	Totaal (n=48)
Wordt dit achteraf inhoudelijk getoetst door arts	65%
Is alleen formele toestemming nodig van arts	29%
Wordt daar achteraf geen toestemming gevraagd	6%

In de helft (57%) van de teams die wel eens medicijnen voorschrijven, blijken geen schriftelijk vastgelegde regels te zijn (tabel 4). De meeste verpleegkundigen (87%) vinden dat er geen onduidelijkheden bestaan rond het door hen voorschrijven van medicatie (tabel 5).

Tabel 4. Regels ten aanzien van voorschrijven van medicatie

	Totaal (n=116)
Schriftelijk vastgelegde regels	43%
Ongeschreven regels en gewoontevorming	41%
Helemaal geen regels	16%
Totaal	100%

Tabel 5 Onduidelijkheden ten aanzien van voorschrijven door verpleegkundigen (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

Er zijn onduidelijkheden over...	Totaal (n=114)
De wijze van handelen (werkinstructies)	3%
De taakverdeling tussen arts en verpleegkundige (wie doet wat)	5%
De verantwoordelijkheidsverdeling (wie is waarop aan te spreken)	6%
Andere onduidelijkheden niet aangegeven	2%
Er zijn geen onduidelijkheden	87%

Gevolgen voor werk van verpleegkundigen en kwaliteit van zorg

Als verpleegkundigen in het team op eigen initiatief voorschrijven, is gevraagd wat de gevolgen daarvan zijn voor het werk en voor de kwaliteit van de zorg. De stelling die het meest wordt onderschreven, namelijk door 43 procent, is dat het werk door het voorschrijven interessanter is geworden (tabel 6).

Tabel 6. Gevolgen van medicatie voorschrijven voor het werk van de verpleegkundigen¹

% dat het (volledig) eens is met de stelling	Totaal (n=63)
Daardoor zijn er extra mogelijkheden voor scholing en ontwikkeling	29%
Daardoor is het werk interessanter geworden	43%
Daardoor is de werkdruk hoger geworden	32%

¹alleen gevraagd aan de verpleegkundigen die aangeven dat er binnen hun team door verpleegkundigen wordt voorgeschreven

Een meerderheid van de verpleegkundigen, 63 procent, vindt dat de kwaliteit van zorg erdoor is verbeterd (tabel 7). Anderzijds geeft 16 procent aan dat de zorg minder veilig is geworden. Er zijn geen verbanden gevonden met de sector waarin de verpleegkundigen werken.

Tabel 7. Gevolgen van medicatie voorschrijven voor de kwaliteit van de zorg¹

% dat het (volledig) eens is met de stelling	Totaal (n=63)
Daardoor is de kwaliteit van zorg voor bepaalde cliënten verbeterd	63%
Daardoor is de kwaliteit van zorg voor bepaalde cliënten verslechterd	6%
Daardoor is de zorg voor de cliënt minder veilig geworden	16%
Daardoor is de zorg voor de cliënt veiliger geworden	21%

¹alleen gevraagd aan de verpleegkundigen die aangeven dat er binnen hun team door verpleegkundigen wordt voorgeschreven

Conclusie

In de meeste verpleegkundige teams schrijven verpleegkundigen nooit een recept uit. Dertien procent geeft aan dat verpleegkundigen in hun team wel eens op eigen initiatief een recept voor een medicijn voorschrijven. Deze verpleegkundigen werken meestal in algemene ziekenhuizen. In de andere sectoren nemen verpleegkundigen veel minder vaak het initiatief tot voorschrijven. Vrijwel altijd vraagt de verpleegkundige achteraf nog toestemming aan de arts, alhoewel dit volgens bijna eenderde van de verpleegkundigen een formaliteit is en er geen inhoudelijke toetsing plaatsvindt.

Over het algemeen ervaren verpleegkundigen geen onduidelijkheden over de regels omtrent het voorschrijven van medicatie door verpleegkundigen. Bijna tweederde van de verpleegkundigen die ervaringen hebben met het voorschrijven door verpleegkundigen, heeft het idee de kwaliteit van zorg verbeterd is doordat verpleegkundigen medicatie voorschrijven. Eén op elke zes verpleegkundigen vindt echter ook dat de zorg er minder veilig door is geworden.

Literatuur

Scholten CM, IJzerman M, Algera M. Taakverschuiving van arts naar verpleegkundige. Maarssen/Utrecht: Elsevier/De Tijdstroom/LCVV, 1999.

A.J.E. de Veer (NIVEL)

A.L. Francke (NIVEL)

E.P. Poortvliet (LEV V)

M. Verkerk (V&VN)

Deze factsheet is gebaseerd op de resultaten uit een peiling onder de leden van het Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden. Dit panel bestaat uit 400 verpleegkundigen en 300 verzorgenden. De verpleegkundigen zijn werkzaam in vier sectoren: de algemene ziekenhuizen, de psychiatrie, de zorg voor mensen met een verstandelijke handicap en de thuiszorg. De verzorgenden zijn werkzaam in drie sectoren: de verpleeghuizen, de verzorgingshuizen, en de thuiszorg. Het panel is een project van Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland (V&VN), het Landelijk Expertisecentrum Verpleging & Verzorging (LEV V) en het NIVEL. Voor meer informatie over het Panel: LEV V, dhr. P. Poortvliet, tel 030 29 19 000, e-mail: p.poortvliet@levv.nl

Kijk op

*www.nivel.nl/panelvenv of www.levv.nl/panelvenv of www.venvn.nl/panelvenv
voor meer informatie over het Panel Verpleegkundigen en Verzorgenden*